

PRITARTA
Švenčionių rajono savivaldybės tarybos
2015 m. gruodžio 30 d. sprendimu Nr. T-241

ŠVENČIONIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS
BIURAS

Biudžetinė įstaiga, Vilniaus g. 19, LT-18116 Švenčionys, tel. (8 387) 20609,
faks. (8 387) 20608, el. p. svencionys.sveikata@gmail.com
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 301700695

**ŠVENČIONIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS 2013-
2015 M. STEBĖSENOS PROGRAMOS ATASKAITA UŽ 2014 M.**

ŠVENČIONYS
2015 M.

Turinys

1. ĮVADAS.....	3
2. BENDROJI DALIS.....	4
2.1. Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė ir interpretavimas („Šviesoforas“)	4
2.2. Demografinė situacija.....	9
3. SPECIALIOJI DALIS.....	10
3.1. Švenčionių r. sav. gyventojų psichikos sveikata ir priklausomybės ligos.....	10
3.1.1. Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu	11
3.1.2. Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu.....	12
3.1.3. Alkoholio ir tabako prieinamumas.....	14
3.2. Mirtingumas nuo širdies ir kraujagyslių ligų.....	14
3.2.1. Standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų.....	15
3.2.2. Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programa.....	16
3.3. Mirtingumas nuo piktybinių navikų	16
3.3.1. Standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų	17
3.3.2. Atrankinės patikros dėl onkologinių ligų programos.....	20
APIBENDRINIMAS.....	22
REKOMENDACIJOS.....	24

1. ĮVADAS

Visuomenės sveikatos stebėseną Švenčionių r. savivaldybės teritorijoje vykdoma siekiant gauti išsamią informaciją apie Švenčionių rajono bendruomenės sveikatos būklę, visuomenės sveikatai darančius įtaką veiksnius, kitus visuomenės sveikatos rodiklius bei planuoti ir įgyvendinti visuomenės sveikatos stiprinimo priemones.

Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos 2013-2015 m. stebėsenos programos 2014 metų duomenų analizė rengiama vykdant Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos 2013-2015 m. stebėsenos programą, patvirtintą Švenčionių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. birželio 21 d. sprendimu Nr. T-132.

Visuomenės sveikatos stebėsenos vykdymą savivaldybių lygmeniu reglamentuoja Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos stebėsenos (monitoringo) įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. IX-1023 (Žin., 2002, Nr. 72-3022), Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 16 d. nutarimu Nr. IX-886 (Žin., 2002, Nr. 56-2225).

Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos 2013-2015 m. stebėsenos programos ataskaita už 2014 m. (toliau – Ataskaita) parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. V-1387 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. V-488 „Dėl bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, Švenčionių rajono savivaldybės tarybos 2013 m. birželio 21 d. sprendimu Nr. T-24 patvirtinta Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2013-2015 m. programa ir Higienos instituto 2015 m. išleistu leidiniu „Savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitų rašymo metodinės rekomendacijos“.

Ataskaitoje pateikiami ir aprašomi 2014 m. visuomenės sveikatos būklę atspindintys duomenys Švenčionių rajono savivaldybėje. Pateikiami rodikliai atspindi kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014-2015 m. programos (toliau – LSP) tikslai bei jų uždaviniai. LSP iškeltų tikslų ir uždavinių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. V-1387 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymo Nr. V-488 „Dėl bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ patvirtintas pagrindinių rodiklių sąrašas (toliau – PRS), kurį sudaro *51 unifikuotas rodiklis*, geriausiai apibūdinantis LSP siekinius.

Informacijos šaltiniai:

1. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės (2009-2015 m. duomenys);
2. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras (2001-2014 m. duomenys);
3. Vilniaus teritorinė ligonių kasa (2010-2014 m. duomenys);
4. Higienos instituto Sveikatos informacijos centro leidiniai: Mirties priežastys 2010-2014 m., Visuomenės sveikatos būklė Lietuvos savivaldybėse 2014 m., Lietuvos gyventojų sergamumas apskrityse ir savivaldybėse 2014 m., Lietuvos gyventojų sveikata ir sveikatos priežiūros įstaigų veikla 2014 m.

Standartizuoti rodikliai: pagal amžių standartizuoti mirtingumo rodikliai rodo, koks būtų analizuojamos sveikatos problemos dažnis tarp 60 savivaldybių, jeigu jose būtų vienoda gyventojų amžiaus struktūra.

Ataskaitą parengė: Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro visuomenės sveikatos stebėsenos specialistė Virginija Mikštaitė-Avinienė, tel./faks. (8 387) 206 08, el. p. stebesena.svencionys@gmail.com.

Duomenų analizė paskelbta: www.svencionys.lt, www.svencioniuvsb.lt.

2. BENDROJI DALIS

2.1. Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė ir interpretavimas („Šviesoforas“)

Pagrindinio rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant praėjusių metų Švenčionių rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu.

PRS (pagrindinių rodiklių sąrašas) rodiklių reikšmės vaizduojamos savivaldybės PRS profilyje, taikant „šviesoforo“ principą (nuo geriausiojo žalio, per geltoną prie blogiausiojo raudono). Vadovaujantis šiuo principu, visos 60 Lietuvos savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos *savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei* ir žymimos **žalia spalva**;

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, priskiriamos *savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei* ir žymimos **raudona spalva**;

- likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos **geltona spalva**. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

PRS analizės ir interpretavimo tikslas – įvertinti, kokia esama gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių situacija savivaldybėje, įvertinant Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste, ir kokių intervencijų/priemonių reikia imtis, siekiant stiprinti savivaldybės gyventojų sveikatą ir mažinti sveikatos netolygumus.

Švenčionių rajono visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „*Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2014 m.*“.

Mažiau negu 20 000 gyventojų turinčių savivaldybių (Neringos, Birštono, Rietavo, Pagėgių, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Palangos, Širvintų r., Ignalinos r., Zarasų r., Skuodo r., Kupiškio r., Molėtų r.) rodiklių reikšmės bendrame PRS rodiklių profilyje nėra pateikiamos ir lyginamos su kitomis savivaldybėmis, kadangi jose rodikliai yra labai „jautrūs“ kiekvienam atvejui dėl mažo gyventojų skaičiaus.

Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais, buvo pasirinktos rodiklių sąrašo reikšmės, kurių rodiklis ar pokyčio kryptis prastesni palyginti su šalies reikšmėmis. Sudarius Švenčionių rajono probleminių visuomenės sveikatos sričių (temų) sąrašą, buvo atrinktos 3 ryškiausios savivaldybės visuomenės sveikatos problemos ir Ataskaitos „Specialiojoje dalyje“ atlikta detalesnė šių sričių analizė ir vertinimas.

Pirmame 1 lentelės stulpelyje pateikiami PRS suskirstytas pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius; antrame - Švenčionių rajono savivaldybės rodiklio reikšmė; trečiame – atitinkamo rodiklio Lietuvos vidurkio reikšmė; ketvirtame – mažiausia reikšmė tarp visų savivaldybių (be savivaldybių, turinčių mažiau negu 20 000 gyventojų); penktame – didžiausia reikšmė tarp visų savivaldybių ((be savivaldybių, turinčių mažiau negu 20 000 gyventojų)); šeštame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą); septintame – Lietuvos sveikatos 2014-2025 metų programoje (toliau LSP) suplanuota (numatyta) atitinkamo rodiklio reikšmė (siekinys) 2020 metams.

1 lentelė. Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2014 m.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė/ Lietuva	Lietuvos siekinys 2020 m.
Pagrindinis strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai						
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	70,65	74,7	69,6	77,65	0,95	75,8
Išvengiamas mirtingumas	-	-	-	-	-	-
1. tikslas – sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį						
1.1. uždavinys – sumažinti skurdo lygį ir nedarbą						
Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	50,02	31,71	9,79	92,67	1,58	19,5
Standartizuotas mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	48,25	31,32	5,25	90,05	1,54	-
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 gyv.	25,4	56,2	21,87	126,79	0,45	-
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv.	4,9	3,4	1,13	8,44	1,45	-
Ilgalaikio nedarbo lygis proc.	3,2	3,08	0,7	10,61	1,04	-
Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.	-15,7	-7,6	-15,7	0,39	2,07	-
1.2. uždavinys – Sumažinti socialinę – ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu						
Mirtingumo dėl išorinių mirties priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyv.	161,61	113,83	79,05	185,19	1,42	77,3
Standartizuoto mirtingumo dėl išorinių mirties priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyv.	152,68	113,41	75,58	186,06	1,35	-
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 gyv.	321,45	253,78	133,82	542,49	1,27	-
Socialinė pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.	44,56	47,78	21,98	99,84	0,93	-
Sergamumas tuberkuloze (A15-A19) 10 000 gyv.	2,69	4,43	0,826	10,44	0,61	-
2 tikslas – sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką						
2.1. uždavinys – kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą						
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.	0	0,95	0	3,46	0	-
Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000	168,53	131,89	37,66	246,71	1,28	-

gyv.						
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.	72,44	72,53	54,9	123,77	1,0	-
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.	29,24	61,97	8,43	100,17	0,47	-
2.2 uždavinys – kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį						
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	11,54	7,81	0,0	38,8	1,48	-
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyv.	11,39	7,8	0,0	39,04	1,46	-
Mirtingumas dėl nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	0,0	12,0	0,0	41,35	0,0	-
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyv.	0,0	12,32	0,0	43,91	0,0	-
2.3. uždavinys – mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių						
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V99) 100 000 gyv.	15,39	11,08	0,0	28,8	1,39	-
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyv.	13,86	10,96	0,0	26,2	1,26	-
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	11,54	4,3	0,0	15,13	2,69	-
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyv.	65,41	72,43	45,54	156,46	0,90	-
2.4. uždavinys – mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą						
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui (kilogramais)	262	866	28	27 316	0,3	-
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams (proc.) (Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos Švenčionių skyriaus duomenys)	62 proc. (35,9 proc.- apsirūpina patys)	nėra	nėra	nėra	nėra	-
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams (proc.)	nėra	nėra	nėra	nėra	nėra	-
3 tikslas – formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą						
3.1. uždavinys – sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą						
Mirtingumas dėl priešasčių, susijusių su narkotikų vartojimu 100 000 gyv.	11,54	3,65	0,0	16,53	3,2	-
Standartizuotas mirtingumo dėl priešasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	12,94	3,67	0,0	15,63	3,5	-
Mirtingumas dėl priešasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyv.	65,41	25,85	7,99	65,41	2,5	-
Standartizuotas mirtingumo dėl priešasčių, susijusių su alkoholio vartojimu, rodiklis 100 000 gyv.	61,5	25,71	7,62	61,5	2,4	-
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai)	11,54	65,14	0,0	234,86	0,2	-
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	178	174	124	319	1,0	-

Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	174	150	84	283	1,2	-
3.2. uždavinys – skatinti sveikos mitybos įpročius						
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	12,64	31,27	9,17	44,86	0,4	-
Kiti rodikliai iš gyvensenos tyrimo kuris vyks 2016 m.	-	-	-	-	-	-
3.3. uždavinys – ugdyti optimalius fizinio aktyvumo įpročius						
Rodikliai iš gyvensenos tyrimo kuris vyks 2016 m.	-	-	-	-	-	-
4 tikslas – užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius						
4.1. uždavinys – užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais						
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.	36,28	33,38	18,99	56,19	1,1	-
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyv.	6,23	5,56	3,52	8,7	1,1	-
4.2. uždavinys – plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą						
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	3,02	2,14	1,41	4,32	1,4	-
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv.	4,62	6,81	2,45	21,52	0,7	7,0
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	6,81	8,03	5,89	10,14	0,8	-
Savivaldybei pavaldžių stacionarines asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių asmens sveikatos priežiūros įstaigų (ASPI) pacientų pasitenkinimo lygis (Rajono lygmens ASPI)	16,7 VšĮ Švenčionių rajonu ligoninė	Vidurkis rajonu lygmens ASPI 18,43	16,5	19,99	-	-
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze 10 000 gyv.	0	4,4	0	14,26	0	-
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, A50-A64) 10 000 gyv.	2,69	3,45	0	8,39	0,8	-
4.3. uždavinys – pagerinti motinos ir vaiko sveikatą						
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	4,7	3,9	0	16,0	1,2	-
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys	97,21	93,36	85,3	100	1,0	-
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo vakcina, 3 dozės) skiepavimo apimtys	99,4	92,9	81,0	99,4	1,1	-
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	12,59	20,9	5,2	76,4	0,6	-
Mokinių dantų ėduonies intensyvumo indeksas	4,06	3,4	1,2	8,1	1,2	-
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.	2,31	5,85	0	15,5	0,4	-
4.4. uždavinys – stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę						

Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	1262,1	768,1	572,3	1264,6	1,6	368,7
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis (I00-I99) 100 000 gyv.	1094,3	804,1	684,4	1094,3	1,6	-
Mirtingumas nuo piktybinių (C00-C97) 100 000 gyv.	334,92	273,77	214,2	390,69	1,2	172,8
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyv.	303,19	278,19	216,42	332,9	1,1	-
Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.	300,13	187,9	91,37	481,21	1,6	-
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60-I69) 100 000 gyv.	258,21	196,05	89,79	430,53	1,3	-
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	44,63	43,69	13,8	71,79	1,0	-
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	12,2	43,7	12,2	61,2	0,3	-
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, finansavimo programoje	43,24	49,56	27,07	74,89	0,9	-
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje	14,84	21,2	5,3	30	0,7	-
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	7,6	34,7	7,6	51,9	0,2	-

Iš 1 lentelėje „Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2014 m.” pateiktų PRS rodiklių reikšmių Švenčionių r. sav. palyginimo su atitinkamu Lietuvos vidurkiu rodikliu bei kitų savivaldybių rodikliais matyti, kad 9 rodiklių reikšmės patenka į geriausių savivaldybių kvintilį (žalioji zona), 12-os rodiklių reikšmės patenka į prasčiausių savivaldybių kvintilį (raudonoji zona). Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona).

Atsižvelgiant į 1 lentelėje raudonąją kvintilių zoną patekusius Švenčionių rajono savivaldybės rodiklius Ataskaitos „Specialiojoje dalyje” bus analizuojama:

1. Švenčionių r. sav. gyventojų psichikos sveikata (mirtingumas dėl priežasčių susijusių su narkotikų ir alkoholio vartojimu, alkoholio ir tabako prieinamumas);
2. Mirtingumas nuo širdies ir kraujagyslių ligų (standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų, asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos įgyvendinimas Švenčionių r. sav.);
3. Mirtingumas nuo piktybinių navikų (standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų, atrankinių patikrų dėl onkologinių ligų programų vykdymas Švenčionių r. sav.).

2.2. Demografinė situacija

2014 m. Švenčionių r. sav. vidutinis metinis gyventojų skaičius buvo 25 989 gyventojai. Kasmet Švenčionių r. sav. vidutiniškai sumažėja 593 gyventojais.

2 lentelė. Vidutinis metinis gyventojų skaičius Švenčionių r. sav. 2009-2014 m.

2009	2010	2011	2012	2013	2014
28 954	28 325	27 698	27 143	26 556	25 989
Pokytis	-629	-627	-555	-587	-567

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2015 m. pradžioje Švenčionių r. sav. gyveno 25 719 gyventojų, t. y. 540 gyventojų mažiau nei 2014 m. pradžioje.

Švenčionių r. sav., kasmet vidutiniškai po 2,5 proc. mažėja 0-18 m. asmenų, tačiau analogiškai kasmet po 2,5 proc. daugėja pensinio amžiaus gyventojų. Darbingo amžiaus gyventojų dalis rajone išlieka pastovi.

3 lentelė. Gyventojų skaičius Švenčionių rajono savivaldybėje 2013-2015 m. sausio 1 d.

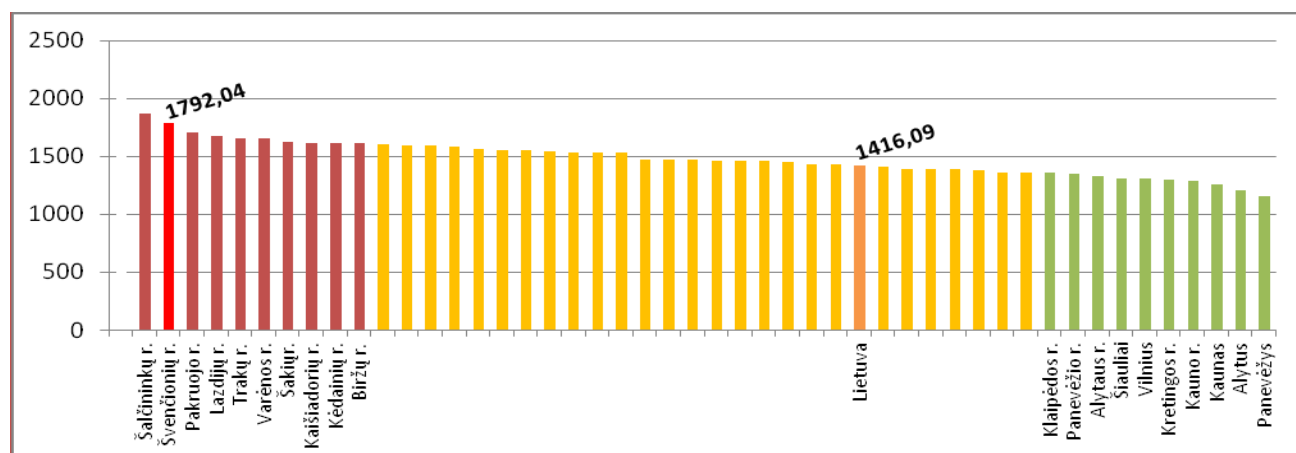
Metai	Iš viso	Mieste	Kaime	Gyventojų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes		
				0-18 m.	19-64 m.	65 m. ir vyresni
2013	26 853	16 205	10 648	4 762 (17,7 proc.)	16 364 (60,9 proc.)	5 727 (21,3 proc.)
2014	26 259	15 896	10 363	4 579 (17,4 proc.)	16 022 (61 proc.)	5 658 (21,5 proc.)
2015	25 719	15 730	9 989	4 432 (17,2 proc.)	15 671 (60,9 proc.)	5 616 (21,8 proc.)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2014 m. Švenčionių r. sav. gimė 215 vaikų – 6 vaikais daugiau nei 2013 m. Natūralus gyventojų prieaugis neigiamas.

Mirtingumo statistika reikšminga, nes ji rodo bendrą gyventojų sveikatos būklę, sveikatos priežiūros veiksmingumą ir kokybę, sveikatos netolygumus bei sveikatos priežiūros prieinamumą.

Nuo 2007 m. standartizuotas mirtingumo rodiklis Švenčionių r. sav. išlieka vienu didžiausiu šalyje (1 pav.).

1 pav. Standartizuotas (ES stand.) mirtingumo rodiklis 100 000 gyv. 2014 m. (be savivaldybių, turinčių mažiau negu 20 000 gyventojų) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

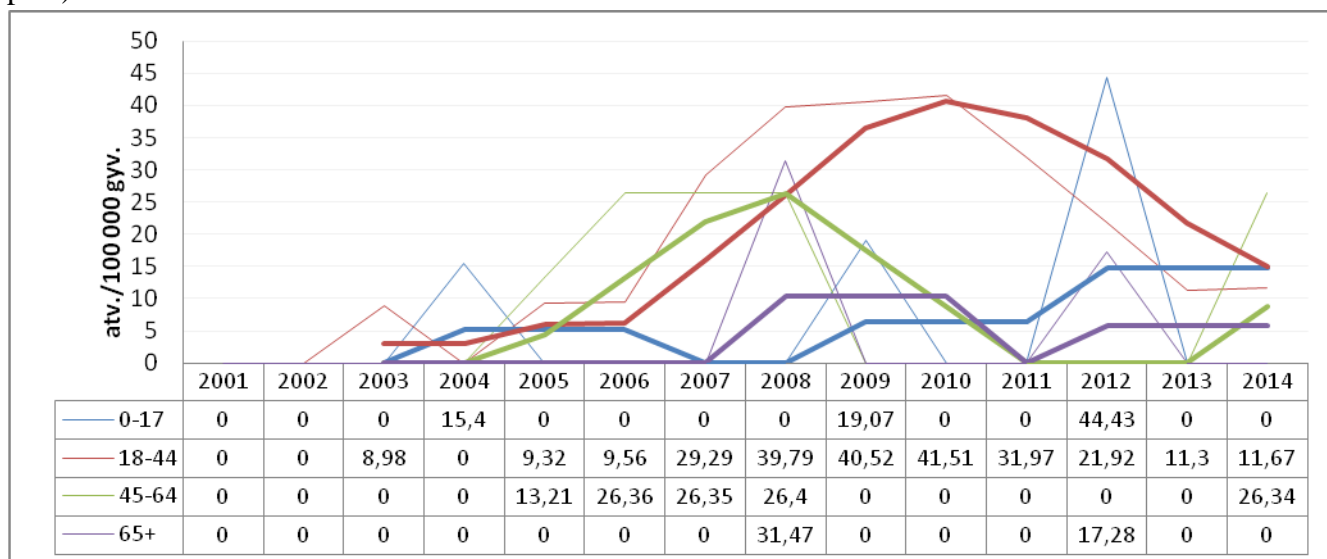
3. SPECIALIOJI DALIS

3.1. Švenčionių r. sav. gyventojų psichikos sveikata ir priklausomybės ligos

Švenčionių rajono savivaldybėje, kaip ir šalyje, daugėja asmenų, sergančių psichikos ir elgesio sutrikimais. Nuo 2001 m. ligotumo (visi ligos atvejai) psichikos ir elgesio sutrikimais rodikliai tiek šalyje, tiek rajone tik didėjo. 2014 m. šalyje dažniausiai šiais sutrikimais sirgo vyresni nei 65 m. gyventojai (12458,4 atv./100 000 gyv.), vaikai 0-17 m. (7404,84 atv./100 000 gyv.) ir vidutinio amžiaus gyventojai 45-64 m. (6898,11 atv./100 000 gyv.) (*Higienos instituto Sveikatos informacijos centras: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema*).

Lietuva Europoje jau seniai pirmąja pagal savižudybių skaičių, suvartojamo alkoholio kiekį (po Baltarusijos), vežasi kitas šalis ir narkotinių medžiagų vartojime. Tai sąlygoja smurto, prievartos, agresijos, priklausomybių plitimą.

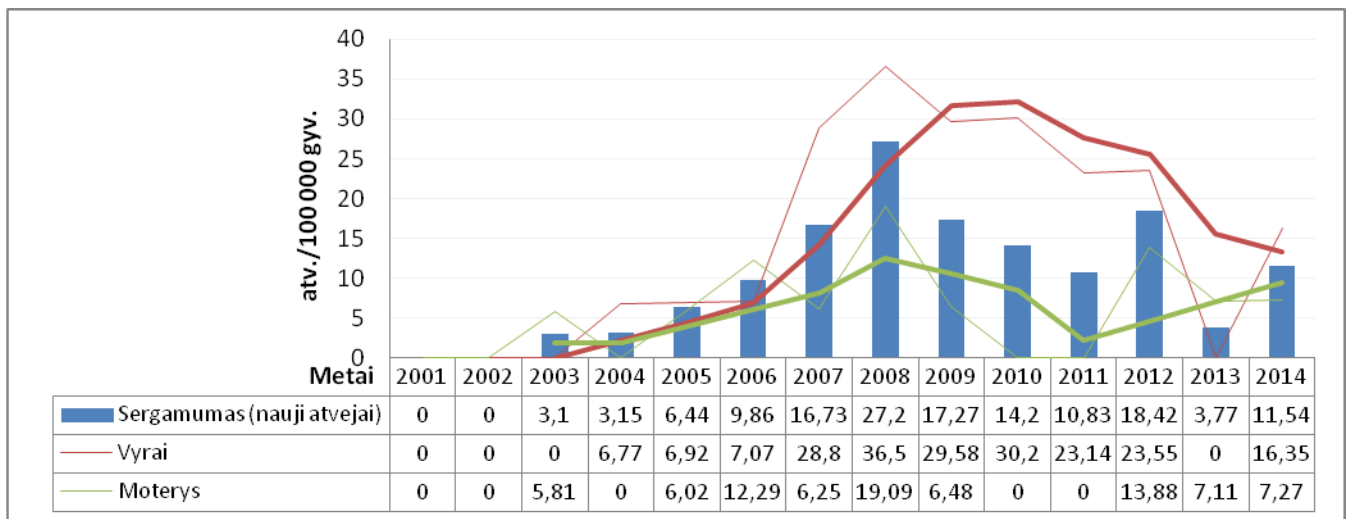
Analizuojant Švenčionių r. sav. gyventojų sergamumo (nauji ligos atvejai) psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas pasiskirstymą amžiaus grupėse, pastebėta, kad pastarieji sutrikimai dažniausiai nustatomi itin jauniems (18-44 m.) rajono gyventojams, tačiau nuo 2010 m. šių sutrikimų minėtoje amžiaus grupėje mažėjo. Svarbu pažymėti, kad nuo 2009 m. didėjo vaikų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas rodikliai (2 pav.).

2 pav. Sergamumas psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas 100 000 gyv. Švenčionių rajone. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus.) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Nuo 2008 m. sergamumo (nauji atvejai) psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas rodikliai mažėjo tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų.

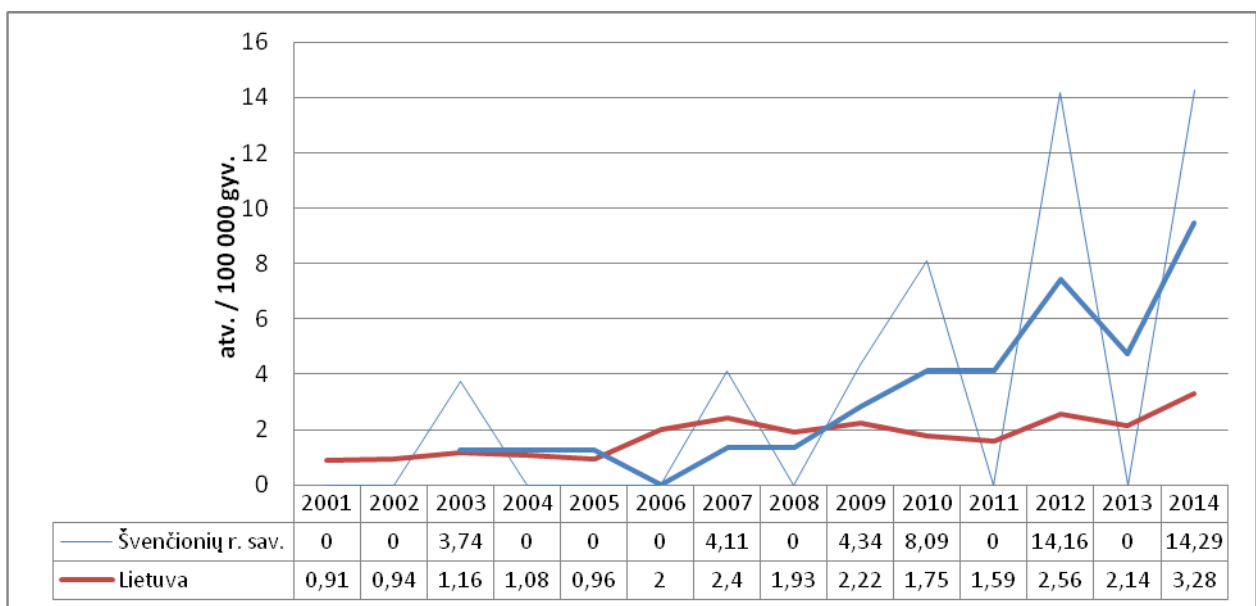
Vidutiniškai vyrų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais rodikliai, vartojant psichoaktyvias medžiagas, išlieka du kartus didesni nei moterų. Nors verta pažymėti, kad nuo 2012 m. moterų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais rodikliai, vartojant psichoaktyvias medžiagas, artėjo prie vyrų rodiklių (3 pav.).

3 pav. Sergamumas psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas 100 000 gyv. Švenčionių rajone pagal lytį. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus.) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

3.1.1. Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu

Standartizuoto mirtingumo nuo narkotikų sąlygotų priežasčių rodiklis Švenčionių r. sav. padidėjo nuo 3,74 atv./100 000 gyv. 2003 m. iki 14,29 atv./100 000 gyv. 2014 m. (4 pav.).

4 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv. Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus.) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

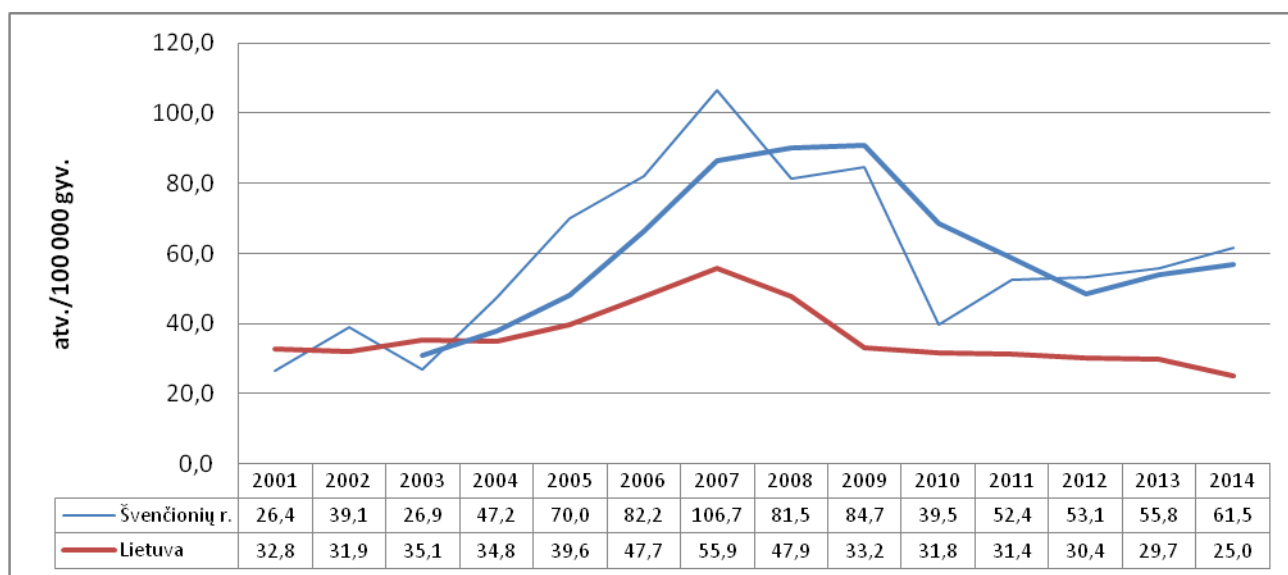
Dėl narkotikų sąlygotų priežasčių 2014 m. rajone mirė jauni 18-44 m. asmenys. Pastarojoje amžiaus grupėje mirtingumo rodiklis nuo narkotikų sąlygotų priežasčių padidėjo nuo 8,98 atv./100 000

gyv. 2003 m. iki 34,99 atv./100 000 gyv. 2014 m. 2001-2014 m. laikotarpyje nuo narkotikų sąlygotų priežasčių mirusių amžiaus grupėse 0-17 m. ir 45+ m. nebuvo.

2001-2014 m. laikotarpiu mirusieji nuo narkotikų sąlygotų priežasčių Švenčionių r. sav. buvo mieste gyvenantys vyrai. Standartizuotas vyrų mirtingumo nuo narkotikų sąlygotų priežasčių rodiklis rajone padidėjo nuo 6,67 atv./100 000 gyv. 2003 m. iki 24,52 atv./100 000 gyv. 2014 m., t. y. net 4 kartus.

3.1.2. Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu

Švenčionių r. savivaldybėje, kaip ir šalyje, nuo 2008 m. standartizuotas mirtingumo nuo alkoholio sąlygotų priežasčių rodiklis mažėjo, tačiau pastebėta, kad nuo 2012 m. rajone šis rodiklis vėl didėjo. Švenčionių r. sav. standartizuotas mirtingumo nuo alkoholio sąlygotų priežasčių rodiklis 2007-2014 m. laikotarpyje išlieka dvigubai didesnis nei šalies (5 pav.).

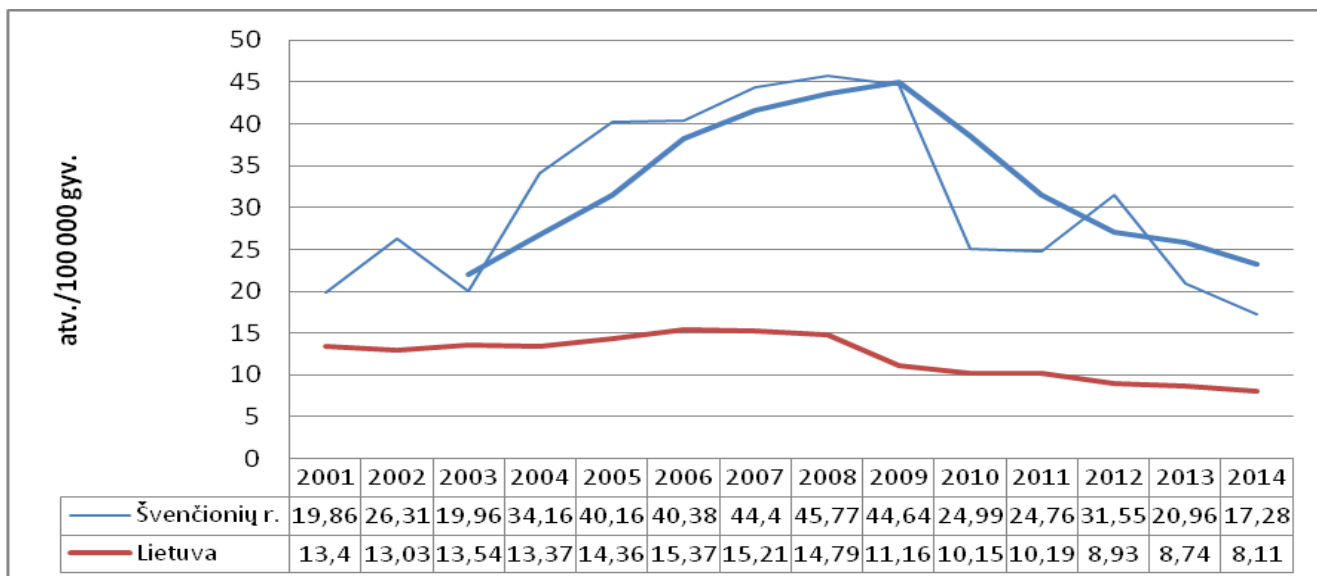
5 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje 2001-2014 m. (rodiklis 100 000 gyv.) (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus. (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

2001-2014 m. Švenčionių r. sav. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių dažniausiai mirė 45-64 m. asmenys, gyvenantys kaime, tačiau pastebėta, kad nuo 2011 m. rajone daugėjo vyresnio (65+ m.) amžiaus gyventojų, mirusiųjų dėl tos pačios priežasties. Jaunų (18-44 m.) rajono gyventojų, mirusiųjų nuo alkoholio sąlygotų priežasčių, skaičius nuo 2008 m. mažėjo.

4 lentelė. Mirusiųjų nuo alkoholio sąlygotų priežasčių sk. pagal amžiaus grupes ir standartizuotas (ES stad.) mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių pagal gyvenamąją vietą Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje 2014 m. (rodiklis 100 000 gyv.) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

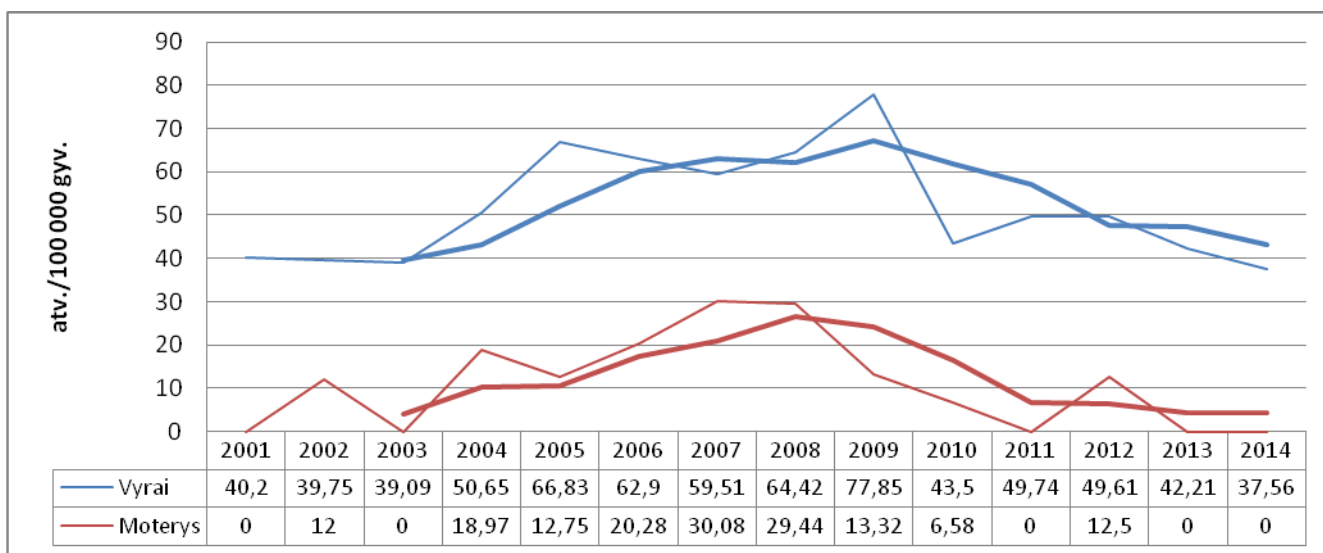
		Švenčionių r. sav.	Lietuva
Mirusiųjų nuo alkoholio sąlygotų priežasčių sk. 100 000 gyv. pagal amžiaus grupes 2014 m.	45-64 m.	144,77	55,95
	65+ m.	106,38	20,92
Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv. pagal gyvenamąją vietą	Miestas	45,91	21,21
	Kaimas	60,43	26,29

Nuo 2008 m. standartizuoti mirtingumo dėl apsinuodijimo alkoholiu rodikliai tiek šalyje, tiek Švenčionių r. sav. mažėjo, tačiau rajono rodikliai išliko vidutiniškai 2-3 kartus aukštesni nei Lietuvos (6 pav.).

6 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas dėl apsinuodijimo alkoholiu Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje 2001-2014 m. (rodiklis 100 000 gyv.). (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-ju metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus. (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

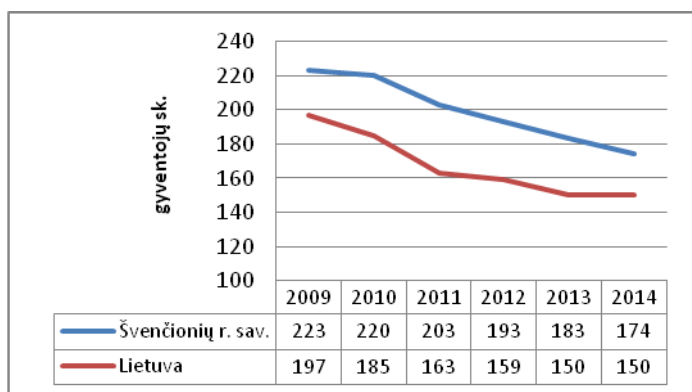
Švenčionių r. sav. vyrų standartizuotas mirtingumo dėl apsinuodijimų alkoholiu rodiklis vidutiniškai keturis kartus didesnis nei moterų.

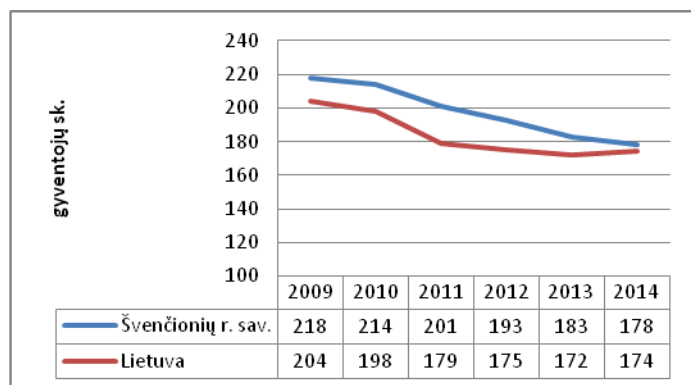
7 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas ir pagal lytį dėl apsinuodijimo alkoholiu Švenčionių r. sav. 2001-2014 m. (rodiklis 100 000 gyv.). (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-ju metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

3.1.3. Alkoholio ir tabako prieinamumas

Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais tiek Švenčionių r. sav., tiek šalyje mažėja. Dėl nuolat mažėjančio gyventojų skaičiaus vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholio gaminiais kasmet tenka vis mažesnis gyventojų skaičius. Panaši situacija yra ir kalbant apie gyventojų skaičių, tenkantį vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais.

8 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje 2009-2014 m. (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas).

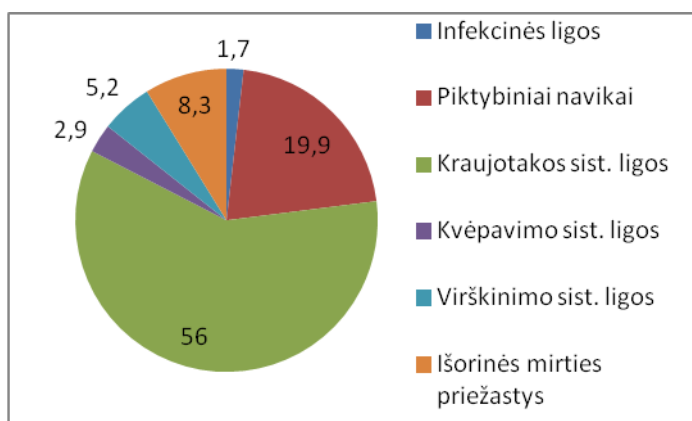

9 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje 2009-2014 m. (Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas).

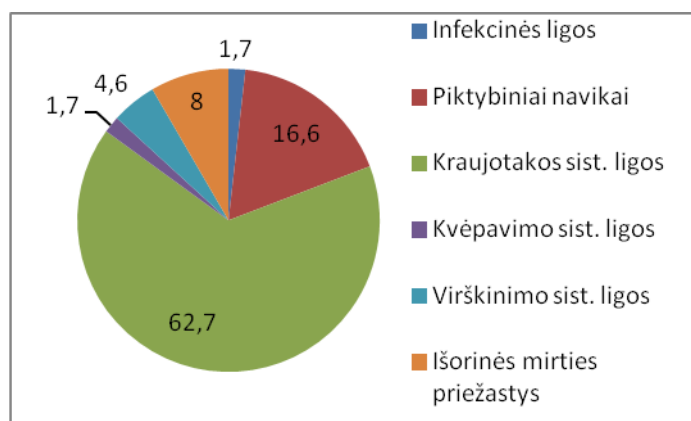
3.2. Mirtingumas nuo širdies ir kraujagyslių ligų

Švenčionių r. sav., kaip ir šalyje pagrindine mirties priežastimi išlieka širdies ir kraujagyslių ligos. 2014 m. Švenčionių rajone mirė 523 asmenys, iš kurių net 328 nuo širdies ir kraujagyslių ligų, t. y. nuo pastarųjų ligų rajone mirė dažniau nei kas antras mirusysis.

Lietuvoje 2014 m. nuo širdies ir kraujagyslių ligų mirė 56 proc. mirusiųjų, Švenčionių r. sav. 62,7 proc., t. y. 6,7 proc. daugiau nei šalies vidurkis.

Mirties priežastys proc. Lietuvoje, 2014 m. (HI SIC: Mirties priežastys savivaldybėse, 2014 m.)

Mirties priežastys proc. Švenčionių r. sav., 2014 m. (HI SIC: Mirties priežastys savivaldybėse, 2014 m.)

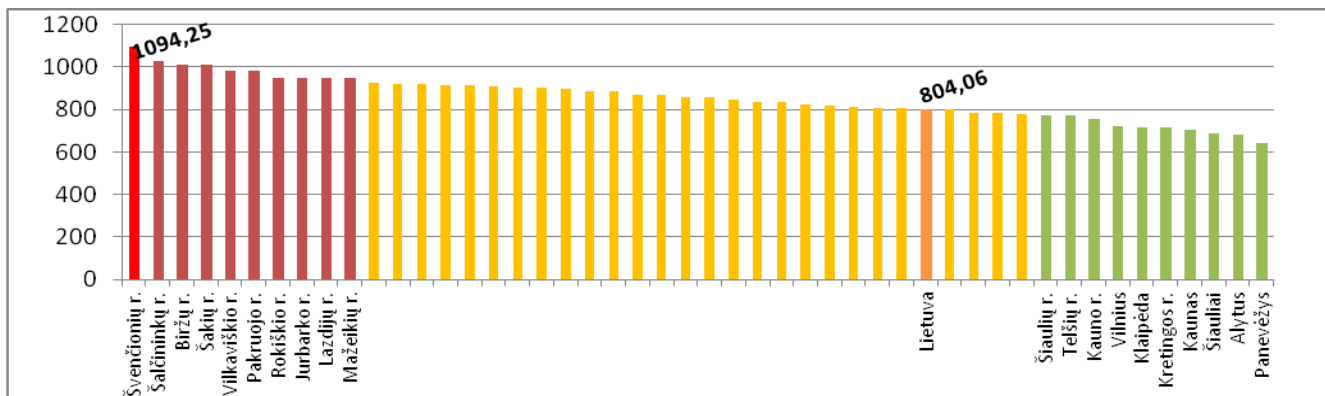

3.2.1. Standartizuotas mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų

Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo kraujotakos sistemos ligų 2014 m. Švenčionių rajone buvo didžiausias šalyje (10 pav.).

Iš visų 2014 m. mirusiųjų nuo kraujotakos sistemos ligų 40,5 proc. sudarė vyrai ir 59,4 proc. – moterys (moterų mirė 18,9 proc. daugiau nei vyrų).

Švenčionių r. sav., kaip ir šalyje 2001-2014 m. laikotarpyje nuo kraujotakos sistemos ligų dažniau mirė kaimo gyventojai.

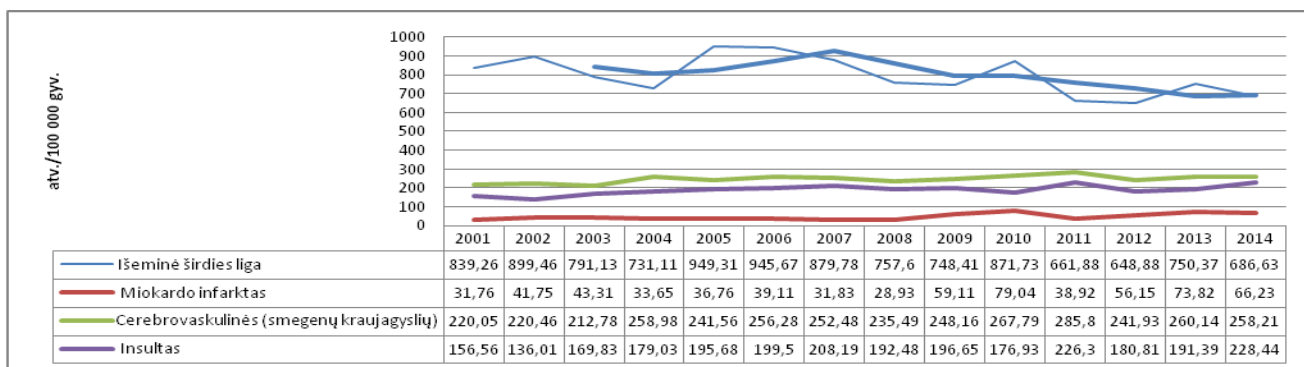

10 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis 100 000 gyv. 2014 m. (be savivaldybių, turinčių mažiau negu 20 000 gyventojų) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Nuo kraujotakos sistemos ligų rajone, kaip iš šalyje 2014 m. dažniausiai mirė vyresni gyventojai – 87,6 proc. sudarė 65 m. ir vyresni (šalyje – 86,2 proc.), 11,3 proc. 45-64 m. (šalyje – 12,2 proc.) ir 1,2 proc. 18-44 m. gyventojai (šalyje – 1,6 proc.). (Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras).

Pagal kraujotakos sistemos ligų priežastis 2014 m. Švenčionių r. sav. 62,8 proc. mirčių buvo dėl išeminės širdies ligos, 23,8 proc. dėl cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių), 7,3 proc. dėl hipertenzinių ligų ir 6,1 proc. dėl miokardo infarkto (Higienos instituto Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras).

Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo išeminės širdies ligos Švenčionių r. sav. nuo 2007 m. mažėjo, tačiau standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) 2012-2014 m. Švenčionių r. sav. buvo didėjantis (11 pav.).

11 pav. Standartizuotas (ES stad.) mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų pagal širdies ir kraujagyslių ligų priežastis 100 000 gyv. Švenčionių r. sav. 2011-2014 m. (grafike storesnė atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Švenčionių r. sav. aktualia problema išlieka mirtingumas nuo cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) ligų. Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) ligų rodiklis Švenčionių r. sav. 2014 m. buvo vienas didžiausių šalyje ir siekė 258,21 atv./100 000 gyv. (šalyje 196,05 atv./100 000 gyv.). 2014 m. Švenčionių r. sav. iš visų cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) mirties priežasčių net 87,2 proc. sudarė insultas (Lietuvoje – 62,6 proc.).

3.2.2. Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programa

Lietuvoje nuo 2010 m. pradėta vykdyti Širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programa skirta vyrams nuo 40 iki 55 metų ir moterims nuo 50 iki 65 metų. Asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos tikslas – sumažinti sergamumą ūminiais kardiovaskuliniais sindromais (nestabilia krūtinės angina ar miokardo infarktu, praeinančiu smegenų išemijos priepuoliu ar smegenų infarktu, periferinių arterijų tromboze), nustatyti naujus latentinių aterosklerozės būklių (miego arterijų stenozės, periferinių arterijų ligos, nebyliosios miokardo išemijos) ir cukrinio diabeto atvejus, siekiant sumažinti pacientų neįgalumą ir mirtingumą dėl širdies ir kraujagyslių ligų.

5 lentelė. Mirtingumas nuo širdies ir kraujagyslių ligų proc. ir atitinkamo amžiaus asmenų dalyvavimas valstybės finansuojamoje prevencinėje programoje proc. Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (HI SIC: Mirties priežastys, 2014 m, Vilniaus teritorinė ligonių kasa 2010-2014 m.).

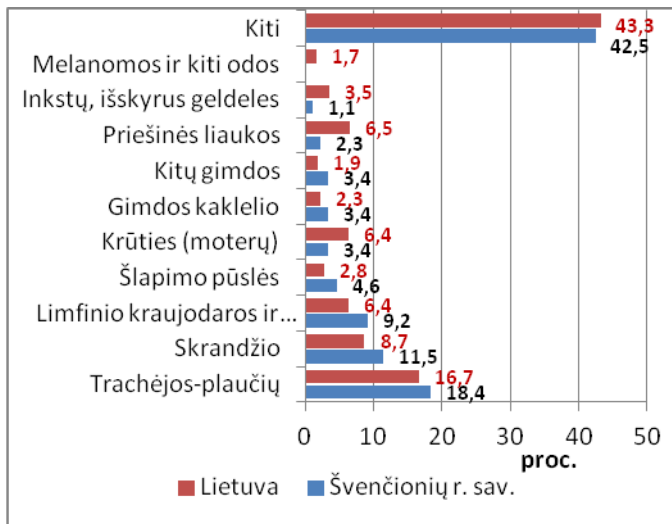
	2010	2011	2012	2013	2014
Mirtys nuo širdies ir kraujagyslių ligų (proc. nuo visų mirčių)	63,8	59,2	58,8	58,5	62,7
Asmenys informuoti apie galimybę dalyvauti asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje (40-55 m. vyrai ir 50-65 m. moterys) (proc. nuo galinčių dalyvauti programoje)	1,24	1,27	7,31	7,21	7,87

3.3. Mirtingumas nuo piktybinių navikų

Mirtys nuo piktybinių navikų Lietuvoje jau daugelį metų yra antroje vietoje mirtingumo ligų struktūroje.

Švenčionių rajone 2014 m. kas šeštas mirusysis (Lietuvoje kas penktas) mirė nuo onkologinių ligų. Pagal piktybinių navikų lokalizaciją 2014 m. Švenčionių r., kaip ir Lietuvoje, daugiausia mirusiųjų buvo nuo trachėjos-plaučių ir skrandžio piktybinių navikų. 2014 m. Švenčionių r. didesnis mirtingumas nei Lietuvoje buvo nuo trachėjos-plaučių, skrandžio, limfinio kraujodaros ir giminingų audinių, šlapimo pūslės, gimdos kaklelio ir kitų gimdos piktybinių navikų (12 pav., 6 lentelė).

12 pav. Mirčių nuo piktybinių navikų pasiskirstymas pagal piktybinių navikų lokalizaciją proc. 2014 m. Švenčionių r. ir Lietuvoje. (HI SIC: Mirties priežastys, 2014 m.)

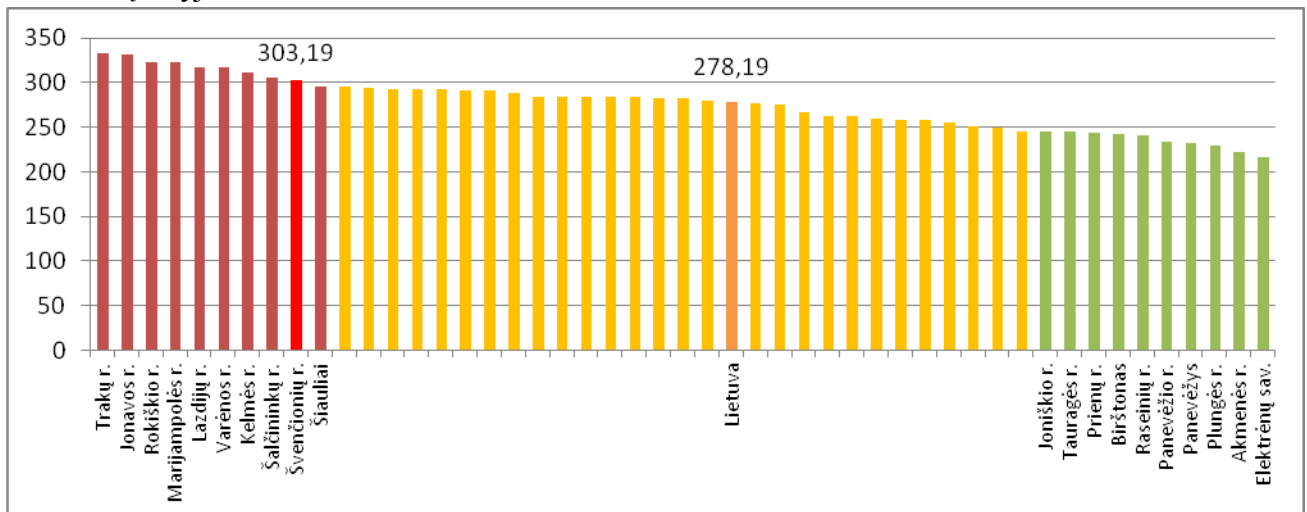
6 lentelė. Mirtingumas pagal piktybinių navikų lokalizaciją 100 000 gyv. Švenčionių r. ir Lietuvoje 2014 m.

Piktybiniai navikai	Švenčionių r.	daugiau/mažiau	Lietuva
Trachėjos-plaučių	61,6	>	45,6
Skrandžio	38,5	>	23,8
Limfinio kraujodaros ir giminingų audinių	30,8	>	17,5
Šlapimo pūslės	15,4	>	7,8
Krūties (moterų)	21,8	<	32,4
Gimdos kaklelio	21,8	>	11,4
Kitų gimdos	21,8	>	9,7
Priešinės liaukos	16,3	<	38,6
Inkstų, išskyrus geldeles	3,8	<	9,4

(HI SIC: Mirties priežastys, 2014 m.)

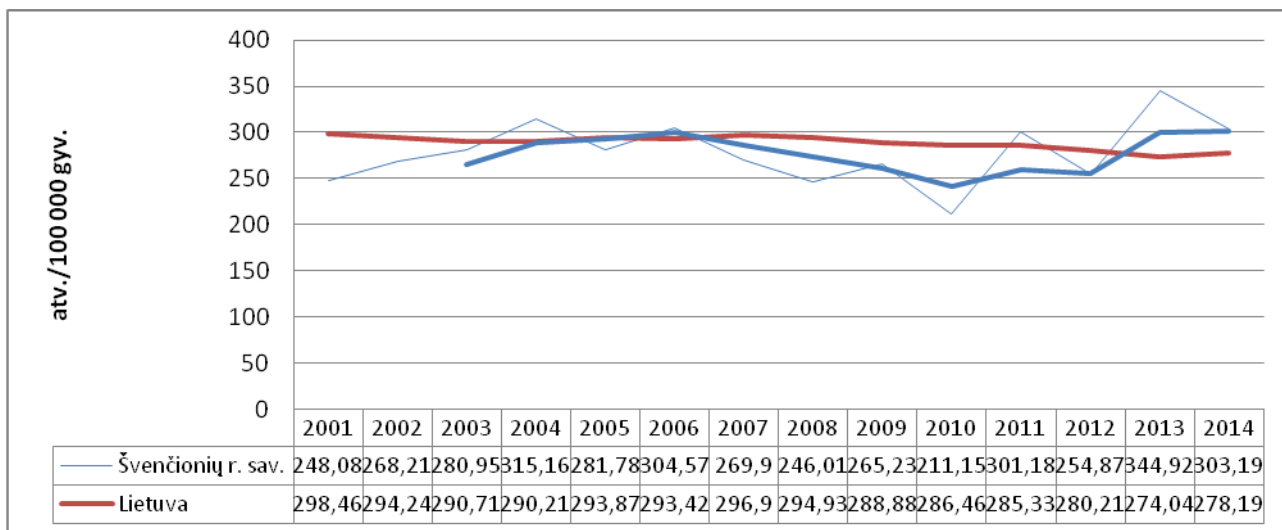
3.3.1. Standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų

Standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų 2014 m. Švenčionių rajone buvo vienas iš didžiausių šalyje.

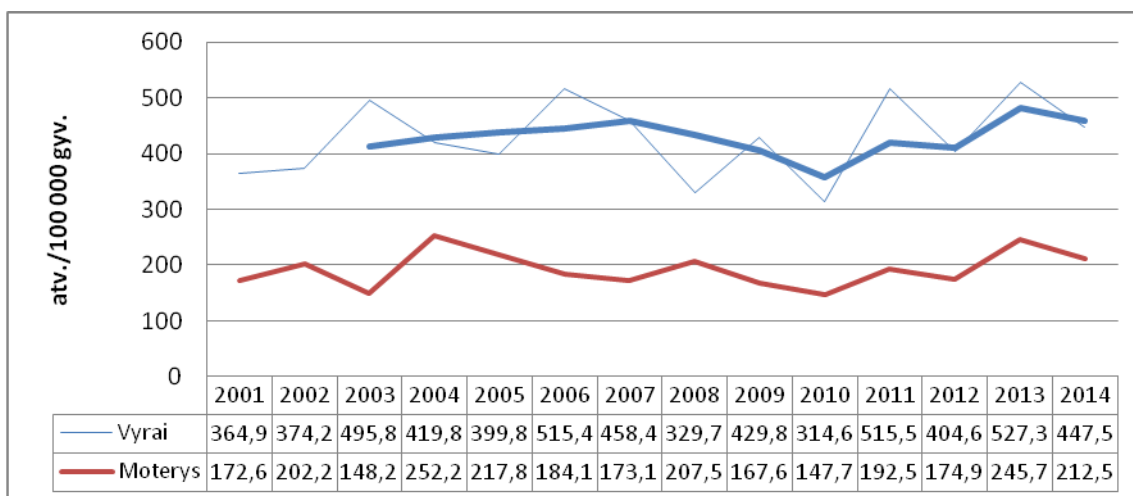
13 pav. Standartizuotas mirtingumo (ES stand.) nuo piktybinių navikų rodiklis 100 000 gyv. 2014 m. (be savivaldybių, turinčių mažiau negu 20 000 gyventojų) (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Nuo 2007 m. Švenčionių r. sav. mažėjęs standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis 2012 vėl didėjo ir 2013-2014 m. viršijo šalies vidurkį (14 pav.).

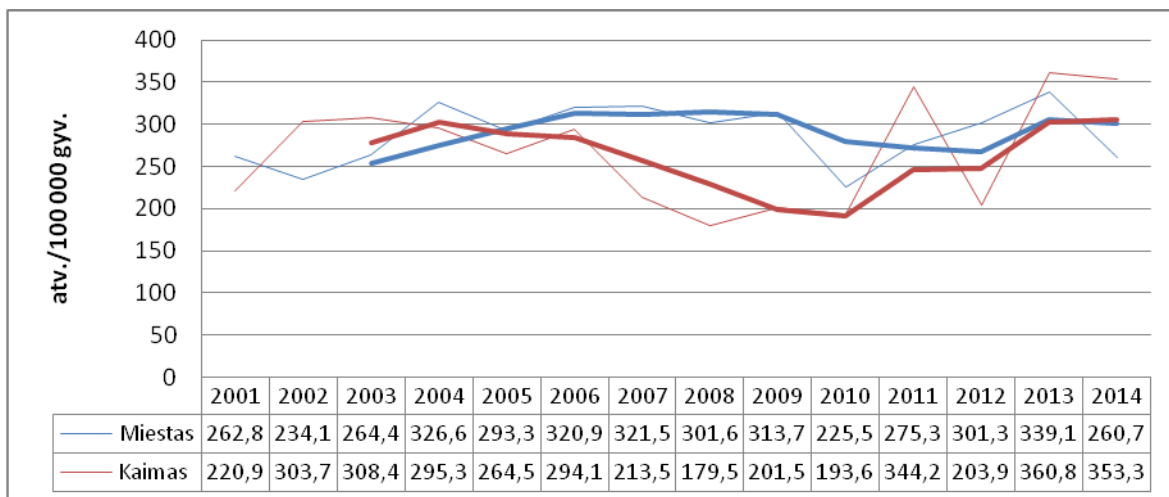
14 pav. Standartizuotas mirtingumo (ES stand.) nuo piktybinių navikų rodiklis 100 000 gyv. Švenčionių r. sav. ir Lietuvoje. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Vyrų standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių rodiklis 2001-2014 m. laikotarpiu buvo vidutiniškai 2 kartus didesnis nei moterų. Švenčionių rajone tiek vyrų, tiek moterų standartizuoti mirtingumo rodikliai, palyginti su šalies rodikliais, paskutiniuosius kelerius metus buvo didesni, ir priešingai nei šalyje, jie nuo 2011 m. didėjo.

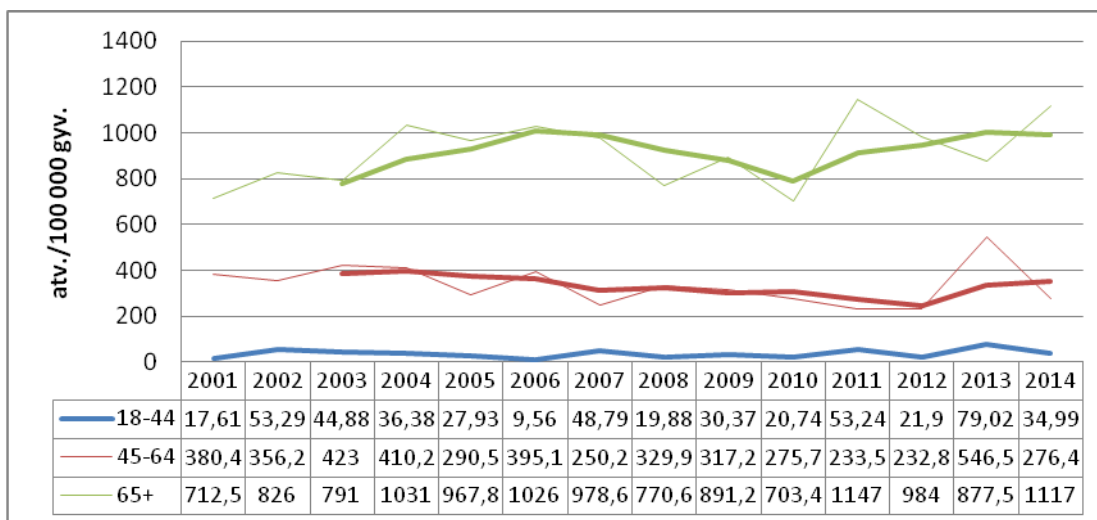
15 pav. Standartizuotas mirtingumo (ES stand.) nuo piktybinių navikų rodiklis 100 000 gyv. pagal lytį Švenčionių r. sav. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

2005-2011 m. laikotarpiu Švenčionių r. savivaldybėje standartizuotas miesto gyventojų mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis buvo ženkliai didesnis nei kaimo gyventojų, tačiau nuo 2011 m. kaimo gyventojų mirtingumas nuo piktybinių navikų didėjo ir 2013-2014 m. buvo beveik lygus miesto gyventojų mirtingumo rodikliui (16 pav.).

16 pav. Standartizuotas mirtingumo (ES stand.) nuo piktybinių navikų rodiklis 100 000 gyv. pagal gyvenamąją virtą Švenčionių r. sav. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Nuo piktybinių navikų Švenčionių r. savivaldybėje, kaip ir šalyje, dažniausiai mirė vyresnio amžiaus gyventojai, tačiau rajone, priešingai nei šalyje, vyresnio amžiaus asmenų mirtingumas dėl šios priežasties nuo 2010 m. didėjo. Nuo 2012 m. taip pat didėjo standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis darbingo amžiaus gyventojų (45-64 m.) grupėje.

17 pav. Standartizuotas mirtingumo (ES stand.) nuo piktybinių navikų rodiklis 100 000 gyv. pagal amžiaus grupes Švenčionių r. sav. (grafike storesne atitinkamos spalvos linija pateiktas 3-jų metų slenkantis vidurkis, kuris parodo tendenciją ir išlygina duomenų svyravimus). (HI SIC: Lietuvos sveikatos rodiklių sistema).

Pagal piktybinių navikų lokalizaciją Švenčionių rajone jau eilę metų daugiausia sergančių yra priešinės liaukos, krūties, odos, storosios žarnos piktybiniais navikais, leukemijomis ir limfomomis, gimdos kaklelio, trachėjos, bronchų, plaučių piktybiniais navikais.

3.3.2. Atrankinės patikros dėl onkologinių ligų programos

Piktybiniai navikai Švenčionių rajone 2013-2014 m. vidutiniškai sudarė 16,8 proc. mirčių.
7 lentelė. Mirtys nuo piktybinių navikų proc. Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (HI SIC: Mirties priežastys, 2010-2014 m.).

	2010	2011	2012	2013	2014
Mirtys nuo piktybinių navikų (proc. nuo visų mirčių)	11,2	16,9	14,7	17,0	16,6
Vidurkis: 15,3 proc.					

Švenčionių rajono savivaldybėje 2014 m. buvo vykdomos 4 onkologinių ligų prevencinės programos, finansuojamos Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto lėšomis:

1. Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programa;
2. Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programa;
3. Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programa;
4. Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa;

Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos tikslas – sumažinti Lietuvos moterų mirtingumą nuo krūties piktybinių navikų. Nacionalinėje vėžio 2014-2025 m. prevencijos programoje numatyta sumažinti standartizuotą mirtingumo rodiklį nuo krūties vėžio 10 proc. Nurodoma, jog atrankinės mamografinės patikros poveikis gali iki 30 proc. sumažinti mirtingumą per 5 metus.

Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programa rajone vykdoma nepakankamai, apie galimybę dalyvauti programoje 2014 m. informuota tik 6,69 proc. atitinkamo amžiaus moterų (tai tik 1,11 proc. daugiau nei 2013 m.).

Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos vykdymas proc. (nuo galinčių dalyvauti programoje) Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (Vilniaus teritorinė ligonių kasa 2010-2014 m.)

	2010	2011	2012	2013	2014
Moterys, informuotos apie galimybę dalyvauti programoje (proc. nuo galinčių dalyvauti programoje)	7,72	8,27	10,46	5,58	6,69

Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių programos tikslas – sumažinti Lietuvos moterų mirtingumą nuo gimdos kaklelio piktybinių navikų. Nacionalinėje vėžio 2014-2025 m. prevencijos programoje numatyta sumažinti standartizuotą mirtingumo rodiklį nuo gimdos kaklelio vėžio 10 proc.

Net 80 proc. šia liga susirgusių moterų galėtų pasveikti, jei liga būtų pastebėta laiku ir gydymas būtų pradėtas anksčiau.

2014 m. Švenčionių rajone apie galimybę dalyvauti gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programoje informuota 13,88 proc. atitinkamo amžiaus moterų, tai tik 0,74 proc. daugiau nei 2013 m. ir 1,49 proc. mažiau nei 2012 m.

Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programos vykdymas proc. (nuo galinčių dalyvauti programoje) Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (Vilniaus teritorinė ligonių kasa 2010-2014 m.)

	2010	2011	2012	2013	2014
Moterys, informuotos apie galimybę dalyvauti programoje (proc. nuo galinčių dalyvauti programoje)	16,64	17,30	24,92	17,34	18,73
Suteikta citologinio tepinėlio paėmimo paslauga	10,58	10,89	15,37	13,14	13,88

Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos tikslas – pagerinti ankstyvųjų storosios žarnos vėžio stadijų išaiškinamumą ir sumažinti mirtingumą dėl šios ligos. Nacionalinėje vėžio 2014-2025 m. prevencijos programoje numatyta sumažinti standartizuotą mirtingumo rodiklį nuo storosios žarnos vėžio 10 proc.

Apie galimybę dalyvauti storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje 2014 m. Švenčionių rajone informuota 17,2 proc. atitinkamo amžiaus gyventojų, t. y. 5,7 proc. daugiau nei 2013 m.

Storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos vykdymas proc. (nuo galinčių dalyvauti programoje) Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (Vilniaus teritorinė ligonių kasa 2010-2014 m.)

	2010	2011	2012	2013	2014
Asmenys, informuoti apie galimybę dalyvauti programoje (proc. nuo galinčių dalyvauti programoje)	0,85	5,89	18,28	11,5	17,2
Paciento siuntimas pas gydytoją specialistą atlikti kolonoskopiją	0,01	0,17	1,71	0,43	0,66

Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos tikslas – pagerinti ankstyvųjų priešinės liaukos vėžio stadijų diagnostiką, taikyti radikalius priešinės liaukos vėžio gydymo metodus, siekiant pailginti sergančiųjų išgyvenamumo trukmę bei sumažinti pacientų neįgalumą ir mirtingumą dėl šios ligos.

Apie galimybę dalyvauti priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje 2014 m. Švenčionių r. informuota 20,33 proc. atitinkamo amžiaus vyrų, t. y. 5,81 proc. daugiau nei 2013 m.

Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos vykdymas proc. (nuo galinčių dalyvauti programoje) Švenčionių r. sav. 2010-2014 m. (Vilniaus teritorinė ligonių kasa 2010-2014 m.)

	2010	2011	2012	2013	2014
Vyrų informavimo apie galimybę dalyvauti programoje ir prostatos specifinio antigeno (PSA) nustatymo paslauga	7,01	11,03	21,29	14,52	20,33

APIBENDRINIMAS

1. Švenčionių rajono savivaldybėje demografinė situacija nėra gera. Švenčionių rajone gyventojų skaičiaus pokytis (išvestinis demografinių procesų (gimstamumo, mirtingumo bei migracijos) rodiklis) 2014 m. buvo prasčiausias šalyje, tai reiškia, kad Švenčionių rajone gyventojų mažėjo labiausiai (vidutiniškai 1000 gyventojų kasmet sumažėja 15-16 asmenų). Vidutinė gyvenimo trukmė Švenčionių r. 2014 m. buvo maždaug 4 m. trumpesnė nei šalies vidurkis (rajone 70,65 m., Lietuvoje - 74,7 m.).

2. Švenčionių r. 2014 m. gimė 6 vaikais daugiau nei 2013 m. Natūralus gyventojų prieaugis išlieka neigiamas. Švenčionių r. savivaldybėje kasmet vidutiniškai po 2,5 proc. mažėja 0-18 m. asmenų, tačiau analogiškai kasmet po 2,5 proc. daugėja pensinio amžiaus gyventojų. Darbingo amžiaus gyventojų dalis rajone išlieka pastovi.

3. Nuo 2007 m. standartizuotas mirtingumo rodiklis Švenčionių r. sav. išlieka vienu didžiausiu šalyje. Mirtingumo statistika reikšminga, nes ji rodo bendrą gyventojų sveikatos būklę, sveikatos priežiūros veiksmingumą ir kokybę, sveikatos netolygumus bei sveikatos priežiūros prieinamumą.

4. Švenčionių r. gyventojų sveikatos būklės ir pagrindinių sveikatą lemiančių veiksnių rodikliai Lietuvos sveikatos programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo kontekste nėra blogi – 9 rodiklių reikšmės patenka tarp geriausių savivaldybių, 12-kos tarp prasčiausių, kiti atitinka šalies vidurkį (Žr. 1 lentelę.). Prasčiausi rodikliai yra susiję su mirtingumu nuo priklausomybių, širdies ir kraujagyslių ligų bei piktybinių navikų.

5. Švenčionių r. sav., kaip ir šalyje, daugėjo asmenų sergančių psichikos ir elgesio sutrikimais. Kalbant apie psichikos ir elgesio sutrikimus vartojant psichoaktyvias medžiagas pastebėta, kad šie sutrikimai dažniausiai nustatomi itin jauniems (18-44 m.) rajono gyventojams, tačiau nuo 2010 m. šių sutrikimų minėtoje amžiaus grupėje mažėjo. Svarbu pažymėti, kad nuo 2009 m. didėjo vaikų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant psichoaktyvias medžiagas rodikliai.

Vidutiniškai vyrų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais rodikliai, vartojant psichoaktyvias medžiagas, išlieka du kartus didesni nei moterų. Nors verta pažymėti, kad nuo 2012 m. moterų sergamumo psichikos ir elgesio sutrikimais rodikliai, vartojant psichoaktyvias medžiagas, artėjo prie vyrų rodiklių.

6. Rajone aktualia problema išlieka mirtingumas nuo narkotikų ir alkoholio sąlygotų priežasčių. Standartizuoto mirtingumo nuo narkotikų sąlygotų priežasčių rodiklis Švenčionių r. sav. padidėjo nuo 3,74 atv./100 000 gyv. 2003 m. iki 14,29 atv./100 000 gyv. 2014 m. Nuo narkotikų sąlygotų priežasčių rajone mirė jauni 18-44 m. asmenys. Pastarojoje amžiaus grupėje mirtingumo rodiklis nuo narkotikų sąlygotų priežasčių padidėjo nuo 8,98 atv./100 000 gyv. 2003 m. iki 34,99 atv./100 000 gyv. 2014 m.

Švenčionių r. sav. kaip ir šalyje nuo 2008 m. standartizuotas mirtingumo nuo alkoholio sąlygotų priežasčių rodiklis mažėjo, tačiau pastebėta, kad nuo 2012 m. rajone šis rodiklis vėl didėjo. Švenčionių r. sav. standartizuotas mirtingumo nuo alkoholio sąlygotų priežasčių rodiklis 2007-2014 m. laikotarpyje išlieka 2 kartus didesnis nei šalies.

2001-2014 m. Švenčionių r. sav. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių dažniausiai mirė 45-64 m. asmenys ir kaime gyvenantys, tačiau pastebėta, kad nuo 2011 m. rajone daugėjo vyresnio (65+ m.) amžiaus gyventojų, mirusiųjų nuo alkoholio sąlygotų priežasčių. Jaunų (18-44 m.) rajono gyventojų, mirusiųjų nuo alkoholio sąlygotų priežasčių skaičius nuo 2008 m. mažėjo.

Standartizuoti mirtingumo dėl apsinuodijimo alkoholiu rodikliai Švenčionių r. išlieka vidutiniškai 2-3 kartus aukštesni nei Lietuvos. Švenčionių r. sav. vyrų standartizuotas mirtingumo dėl apsinuodijimų alkoholiu rodiklis vidutiniškai keturis kartus didesnis nei moterų.

7. Dėl nuolat mažėjančio gyventojų skaičiaus vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholio ir tabako gaminiais tiek šalyje, tiek Švenčionių r. sav. kasmet tenka vis mažesnis gyventojų skaičius.

8. Švenčionių r. sav., kaip ir šalyje, pagrindine mirties priežastimi išlieka širdies ir kraujagyslių ligos. Standartizuotas mirtingumo rodiklis nuo kraujotakos sistemos ligų 2014 m. Švenčionių rajone buvo didžiausias šalyje. Pagal kraujotakos sistemos ligų priežastis 2014 m. Švenčionių r. sav. 62,8 proc. mirčių buvo dėl išeminės širdies ligos, 23,8 proc. dėl cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių), 7,3 proc. dėl hipertenzinių ligų ir 6,1 proc. dėl miokardo infarkto.

Švenčionių r. sav. aktualia problema išlieka mirtingumas nuo cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) ligų. Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) ligų rodiklis Švenčionių r. sav. 2014 m. buvo vienas didžiausių šalyje ir siekė 258,21 atv./100 000 gyv. (šalyje 196,05 atv./100 000 gyv.). 2014 m. Švenčionių r. sav. iš visų cerebrovaskulinių (smegenų kraujagyslių) mirties priežasčių net 87,2 proc. sudarė insultas (Lietuvoje – 62,6 proc.).

9. Nors mirtys nuo širdies ir kraujagyslių ligų 2014 m. Švenčionių rajone sudarė net 62,7 proc. visų mirčių (šalyje – 56 proc.), tačiau asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje sudalyvauja vos apie 8 proc. tikslinės amžiaus grupės rajono gyventojų. Programos tikslas – sumažinti sergamumą ūminiais kardiovaskuliniais sindromais (nestabilia krūtinės angina ar miokardo infarktu, praeinančiu smegenų išemijos priepuoliu ar smegenų infarktu, periferinių arterijų tromboze), nustatyti naujus latentinių aterosklerozės būklių (miego arterijų stenozės, periferinių arterijų ligos, nebyliosios miokardo išemijos) ir cukrinio diabeto atvejus, siekiant sumažinti pacientų neįgalumą ir mirtingumą dėl širdies ir kraujagyslių ligų.

10. 2014 m. Švenčionių rajone kas šeštas mirusysis mirė nuo onkologinių ligų. 2014 m. Standartizuotas mirtingumas nuo piktybinių navikų Švenčionių rajone buvo vienas didžiausių šalyje. Švenčionių r. didesnis mirtingumas nei Lietuvoje buvo nuo trachėjos-plaučių, skrandžio, limfinio kraujodaros ir giminingų audinių, šlapimo pūslės, gimdos kaklelio ir kitų gimdos piktybinių navikų.

Vyrų standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis 2001-2014 m. laikotarpiu buvo vidutiniškai 2 kartus didesnis nei moterų.

2005-2011 m. laikotarpiu Švenčionių r. sav. standartizuotas miesto gyventojų mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis buvo ženkliai didesnis nei kaimo gyventojų, tačiau nuo 2011 m. kaimo gyventojų mirtingumas nuo piktybinių navikų didėjo ir 2013-2014 m. buvo beveik lygus miesto gyventojų mirtingumo rodikliui.

Nuo piktybinių navikų Švenčionių r. sav. kaip ir šalyje dažniausiai mirė vyresnio amžiaus gyventojai, tačiau rajone priešingai nei šalyje, vyresnio amžiaus asmenų mirtingumas nuo 2010 m. didėjo. Nuo 2012 m. taip pat didėjo standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis darbingo amžiaus gyventojų (45-64 m.) grupėje.

Pagal piktybinių navikų lokalizaciją Švenčionių r. jau eilę metų daugiausia sergančių yra priešinės liaukos, krūties, odos, storosios žarnos piktybiniais navikais, leukemijomis ir limfomomis, gimdos kaklelio, trachėjos, bronchų, plaučių piktybiniais navikais.

11. Švenčionių rajono savivaldybėje 2014 m. buvo vykdomos 4 onkologinių ligų prevencinės programos, finansuojamos Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto lėšomis: atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programa; gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programa; priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programa; storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programa. 2014 m. Švenčionių rajone onkologinių ligų prevencijos programų vykdymo aktyvumas buvo žemas. Geriausiai rajone yra įgyvendinamos gimdos kaklelio piktybinių navikų ir priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos.

REKOMENDACIJOS

Siekiant geresnės Švenčionių rajono gyventojų sveikatos būklės, mažinant sveikatos netolygumus, mirtingumą nuo plačiai paplitusių ligų, būtina sutelkta ir koordinuota visų Švenčionių rajono savivaldybėje veikiančių sektorių veikla.

Švenčionių rajono savivaldybės tarybai ir administracijai:

1. Skatinti Švenčionių rajono gyventojus sveikai gyvensenai, nustatyti sveikatinimo veiklos savivaldybėje prioritetu 2016-2019 m. sveikatą žalojančios elgsenos (mažas fizinis aktyvumas, rūkymas, alkoholio vartojimas, nesveika mityba) prevenciją.
2. Skatinti Švenčionių rajono bendruomenės šventes švęsti be alkoholio.
3. Rajono teritorijoje paskelbti nerūkymo zonas, įrengti rūkymą draudžiančius ženklus ir užtikrinti kontrolę.
4. Plėtoti fiziniam aktyvumui rajone palankią infrastruktūrą (įrengti vaikų žaidimų aikšteles, įrengti naujas ir atnaujinti senas sporto aikšteles, plėsti dviračių takų infrastruktūrą).

Bendruomenės sveikatos tarybai:

1. Vykdamas Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiąją programą prioritetine tvarka finansuoti projektus, įtakojančius šių visuomenės sveikatos problemų sprendimą:
  - 1.1. vaikų ir jaunimo sveikatos stiprinimas ir išsaugojimas;
  - 1.2. lėtinių neinfekcinių ligų ir jas sukeliančių rizikos veiksnių (rūkymas, alkoholio vartojimas, neteisinga mityba, mažas fizinis aktyvumas) mažinimas.

Sveikatos priežiūros įstaigoms:

1. Siekti, kad Valstybinėse prevencijos programose dalyvautų ne mažiau 80 proc. tikslinio amžiaus gyventojų.
2. Ieškoti bendradarbiavimo būdų siekiant aukštesnių Valstybinių profilaktikos programų įgyvendinimo rodiklių.
3. Kelti specialistų kvalifikaciją sveikatos stiprinimo ir ligų prevencijos klausimais.
4. Bendrauti ir bendradarbiauti sprendžiant rajono gyventojų asmens ir visuomenės sveikatos problemas.

Švenčionių rajono gyventojams:

1. Reguliariai lankytis pas šeimos gydytoją ir profilaktiškai tikrintis sveikatą, aktyviai dalyvauti valstybinėse profilaktikos ir kontrolės programose (onkologinėse, širdies ir kraujagyslių) nustatytoms gyventojų amžiaus grupėms.
2. Ieškoti aktyvių laisvalaikio praleidimo būdų.
3. Būti nepakantiems alkoholio vartojimui pirtyse, švenčių ir renginių metu.
4. Didinti savo sveikatos raštingumą (dalyvauti seminaruose, konsultuotis su sveikatos priežiūros specialistais sveikatos stiprinimo klausimais).
5. Aktyviau dalyvauti Švenčionių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro, švietimo ir sporto įstaigų organizuojamuose sveikatinimo veiklos renginiuose.
6. Aktyviau įsitraukti į sveikatą palaikančios aplinkos kūrimą bendruomenėse ir didinti nepakantumą sveikatą žalojantiems veiksniams.